

Таким чином, Франко, розширюючи духовні обрії читача і спонукаючи його до роздумів, дає філософське трактування старих тем і образів, наповнюючи їх актуальним суспільним, етичним і естетичним змістом. Своїм художнім словом поет прагнув розбудити духовну енергію читача, збентежити його сумління, спонукаючи його до громадських справ, позбутись пасивності і «вавілонського полону». Він витворив свій інваріант метафізичної лірики, в якій книжне («старі теми»), раціональне начало підсилюється через емоційне, переживання ліричного героя, його суб'єктивно модальні оцінки природних і метафізичних явищ, вчинків і помислів людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Rubchak 1980: Rubchak B. Shevchenko's Profiles and Masks: The Ironic Roles of the Self in the Poetry of «Kobzar» // Shevchenko and the Critics: 1861 – 1980. – Toronto – Buffalo – London, 1980.
2. Бетко 1999: Бетко І. Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії XIX – початку XX століття. – Зелена Гура, 1999.
3. Гинзбург 1974: Гинзбург Л. О лирике. – М., 1974.
4. Забужко 1993: Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1993.
5. Костів 1995: Костів К. Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів. – К.: Україна, 1995.
6. Куліш 1908: Куліш П. Варіація першої Давидової псалми // Куліш П. Твори. – Т. 1. – Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 1908.
7. Українка 1975: Українка Леся. Збір. тв: У 12 т. – Т. 1. – К., 1975.
8. Сковорода 1994: Сковорода Г. Твори: В 2 т. – Т. 1. – К.: Обереги, 1994. – С.70.
9. Слово многоцінне 2006: Слово многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеними різними мовами в епоху Ренесансу та Бароко XV – XVIII століть / Упоряд.Вал. Шевчук, В.Яременко: В 4 кн. – Кн.2. – К.: АКОНІТ, 2006.
10. Смотрицький 1988: Смотрицький М. Тренос, або Лямент єдиної вселенської апостольської Східної Церкви... // Українська поезія XVII століття. Перша половина. Антологія. – К.: Рад. письменник, 1988.
11. Франко 1976: Франко І.Я. Зір. тв.: У 50 т. – Т.1. – К.: Наукова думка, 1976.
12. Шевченко 1990: Шевченко Т. Блаженний муж на лукаву // Шевченко Т. Пов. збір. тв.: У 10 т. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1990.
13. Еліот 1976: Еліот Т.С. Поэты-метафизики // Литературное обозрение. – 1997. – № 5. – С.44.
14. Яременко В. Панорама української літератури від початків до кінця XVIII століття // Слово многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу та Бароко XV – XVIII століть. – К.: АКОНІТ, 2006.

Тарас ПАСТУХ, докторант (Львів)

«Я БЕЗ ТЕБЕ — НЕ ЄСМЬ»: ТЕОСОФСЬКА ПОЕЗІЯ В.КОРДУНА ЗА ЗБІРКОЮ «ЗИМОВИЙ СТУК ДЯТЛА»

Українська релігійна поезія має багату традицію. Пройняте божественним християнським почуттям поетичне слово виникло в часи прадавньої української літератури, широко розгорнулось в давній, сильно прозвучало в новій та здобулось на виразний й

переконливий тон у новітній. В антології української релігійної поезії «Слово благовісту» (1999 р.) наведено більше двохсот поетів, чий світогляд був теоцентричним, чий духовні устремління пов'язувались з Богом і хто так чи інакше апелював до мотивів та символіки Старого й Нового Завітів.

У теїстичній релігії Бог – єдиний, абсолютний та трансцендентний. Шляхи до Нього йдуть, по-суті, через одні й ті ж етапи. Релігійні почуття також складаються з певного «набору» емоційних станів. Але для кожної людини шлях до Бога є неповторним, а почуття – винятковими. Цей шлях відбувається в акцентовано індивідуальній траєкторії руху. Йдучи ним, людина набуває унікального для себе духовного досвіду, котрий є цінним, власне, завдяки особистісному становленню душі в Богові. Шлях до Нього «вузький» та «тернистий», і тим радісніший момент сакрального одкровення, глибокого містичного відчуття приєднання душі до Божественного начала. Людина прагне зафіксувати в слові усі – подекуди дуже складні – епізоди свого духовного зростання, передати словом усю гамму своїх почуттів. Відтак постають такі схожі й такі відмінні релігійні вірші, в кожному з яких є свій індивідуальний духовно-естетичний нюанс. Підтвердженням цьому є поетична творчість Гр.Сковороди, Т.Шевченка, П.Куліша, І.Франка, П.Тичини, Т.Осьмачки, Б.-І.Антонича, Є.Маланюка, Ю.Клена, В.Барки, В.Стуса, І.Калинця, І.Лова, В.Герасим'юка. Перелік авторів можна продовжувати, увиразнюючи таким чином обширну топографію особистісного богошукання в українській поезії.

З цього огляду цікавою є творчість Віктора Кордуна. Будучи учасником Київської школи, свій творчий шлях він розпочинав і тривалий час продовжував в контексті світоглядних настанов цього поетичного угруповання. «Кияни», за його власним спостереженням, у своїх віршах повертались «до найпервісніших елементів і структур української міфологічної свідомості», реанімуючи, фактично, у другій половині ХХ ст. язичницьке світосприйняття. В.Кордун у збірках «Земля натхненна», «Славія», «Сонцестояння» проводив виразну тенденцію поетичного відтворення дохристиянського світовідчуття. Але з часом в його поезії почало все сильніше та сильніше лунати біблійне, новозавітне Слово. У багатоголосі збірки «Зимовий стук дятла» воно вже стало домінуючим, почало визначати основну тональність монологу ліричного суб'єкта. Причому це Слово звучало так, що викликало у критика Михайла Москаленка цілком небезпідставне порівняння: «В українській поезії останніх десятиліть я не знаю нічого рівного «Білим псалмам» за сміливістю поетичних осянь – і смиренністю перед Господнім лицем; за глибокою людською розпачу – і щиросердю вірою в остаточне спасіння, і своє особисте, і спасіння рідної землі та всіх стущих на ній...» [4, с.123].

Про релігійність поезії В.Кордуна ще 1971 р. писав В.Стус у статті «Про поезію Віктора Кордуна», котра мала стати передмовою до першої збірки поета. В.Стус побачив у поетовій релігійності захист душі від розпачу, страху перед невідпорними катастрофічними силами, загрозою існування. І підсумував: «Кордун шукає бодай малої впевненості в тому, що людина може зберегтися на землі, що вона врятується од самознищення. Підстави для невіри величезні, і тому він будує собор віри...» [5, с.368].

Як зведений «собор віри» у збірці «Зимовий стук дятла»? Яким чином відбувається духовне становлення ліричного суб'єкта? В чому оригінальність запропонованого Боговідчуття та Богомислення?

Розпочинає автор поемою «Хрещата вість», в тонкому плетінні складних образів котрої можна відчитати мотиви біблійного гріхопадіння («а коли заблукали між небом і смертю / і ногами вп'ялися у землю – / кров тяжка потекла по жилах, / витісняючи з нас височінь»); передчуття приходу «епохи Світання» (асоціативно → відродження у новому житті); високої любовного почуття, інтертекстом до зображення якого служить «Піс-

нія Пісень» ; «заповіданих пологів у заповідній час». Зробити чіткої ідейний підсумок та розставити усі акценти тут неможливо, оскільки автор свідомо герметизує текст. Герметична оповідна манера активно закликає читача увійти в образний світ тексту, стати своєрідним співучасником усіх його таємничих сакральних подій. Також важливою є оця свобода вибору в акті сприйняття, коли реципієнт на власний розсуд досотворює або конструює таку чи інакшу духовно-естетичну даність. Автор свідомо залишає «простір» для індивідуальної інтерпретації своїх духовно заряджених знаків. Свобода вибору – одна з ключових позицій Біблії. Таку свободу поет пропонує читачеві в естетично-моральній площині тексту.

Отож розставити в поемі всі крапки над «і» не вдається. Та це навряд чи потрібно. Основне те, що тут виявлено любовне почуття. А точніше, почуття ліричного героя до коханої. Ця любов стримана, ніжна й подекуди вишукано-еротична. І що найголовніше, вона спроектована в високий сакральний простір, має своє Божественне завершення. Ліричний суб'єкт це інтуїтивно відчуває: «І настав заповідний час заповіданих пологів. / Обступили тебе на принищклому ложі / і апостол Павло, і мій батько, / і сади з піднебесся, / і дві хмари з Йордану. – / Я стою і дивлюся, / як летить у блакитній безодні / золотим-золотий павучок / на сяйливій тонкій павутинці» [2, с.9]. В контексті постульованого на початку поеми гріхопадіння Людини таке завершення означає відродження, відновлення втраченого небесного статусу.

В «Хрещатій вісті» є кілька біблійних ремінісценцій. Власне, аби збагнути належним чином образний світ релігійної поезії В.Кордуна, необхідно бути добре ознайомленим із християнською духовною традицією. Одним із героїв поеми є апостол Павло, котрий за цією традицією є «учителем всесвіту». Він здійснив кілька чудес в ім'я нової віри, активно поширював християнство серед язичників. В поемі святий Павло несе звістку про те, «що триває епоха Світання». Він також присутній під час «заповіданих пологів», позначаючи таким чином їхню божественну суть. Звернення ліричного суб'єкта до коханої мають виразні образні та стилістичні перегуки зі «Піснею Пісень»: «стілники мої повні солодкої згуби, / мої бджоли зносять меду / з твоїх вуст і твого волосся». Та при цьому автор творить власні – абстрактно-герметичні – образні конструкції: «ти мені – наче вітер і небо: / глибина в глибині, дим на вістрі стріли» ; «наче давня печерна церква, / те мовчання стало між нами. / Увійдімо в нього разом, хай ця тиша проллється на наші чола, / хай розміє нас до останку...» В цілому релігійне світовідчуття та мислення у збірці «Зимовий стук дятла» несе ознаки модерного часу кінця ХХ ст.

Автор розпочинає збірку теософською поемою про прихід «епохи Світання», а завершує досить поширеним в українській поезії жанром релігійного гімну, а саме, циклом «Білі псалми». Кінцевий тон циклу – радісне відчуття всесвітньої приналежності до Бога, катарсисне очищення душі, близьке передчуття Божої любові та благодаті. В поемі, у циклі псалмів та в поетичному просторі між ними відбувається духовне становлення ліричного суб'єкта. Можна простежити наступні його етапи.

Ліричний суб'єкт замислюється над власним буттям. У першому псалмі він звертається до Господа: «Дай мені, Боже, хоч здогад про те, / що таке світ / і що таке я в цьому світі... / Де початок мого існування / і де буде йому кінець?» Постановка отаких питань свідчить про стремління досягнути суще; про бажання віднайти отой Абсолют, котрий дасть буттю розумне обґрунтування. Завдяки якому можна відчути світ як єдине Ціле та прилучитися до цього Цілого. Поштовхом до подібної онтологічної зацікавленості може стати смерть, яка загрозливо промайнула перед суб'єктом й викликала рефлексійний стан. Один з віршів має назву «Memento». «Memento mori» (пам'ятай про смерть) – це

прислів'я ще з часів Давнього Риму невідворотно й наполегливо ставило перед Людиною проблему власного буття, конечного підсумку життєвого шляху.

Нестерпна вагота буття – ще один стан, який стимулює пошуки та звернення до Бога: «Згортається світ, наче він на гончарному крузі, / і надщільність така, що в усьому – вже все – / і нічого-нічого – у зовсім нічому, / а я мов той гнотик у круговороті: / так мене пронизав мій Бог між землею і небом». Існування згущується до неймовірної концентрації, кожний стан виявляє себе в оптимальній формі, викликаючи зависання ліричного суб'єкта «на межі». Відтак він апелює до Господа, запевнює у своїй цілковитій відданості та вірності, готовності бути виконавцем Його волі. Лише в Богові джерело долі та сподівань людини. В іншому псалмі суб'єкт просить Господа потриматися за Його посох, бо «важко йти крізь колючі зарості / холодних чужих туманів».

Для ліричного героя Бог є тотальним, всемогутнім, нескінченним Абсолютом, в ім'я якого герой зрікається себе, таким чином здобуваючи справжнє буття, прилучаючись до вічності. В імені Бога він знаходить прихисток, під Його любов'ю та милосердям сам починає відчувати любов і милосердя: «А коли б Ти явився мені, як втомлений гість, / я би змив Тобі голову, Господи, / і злив би на руки сердечну надію, / а тоді посадив кінець столу до живого вина і хліба / і просив би не мене розраяти, / а бездомних, бездолних, безрадісних / втішити хоч би на мить. / Їм нелегко усім, та ще важче Тобі, – / але хто, як не Ти, зрівноважить із зорями душі?» Привертає увагу прагнення діяльного вияву християнської заповіді любові. І що найцікавіше, ліричний суб'єкт через емпатію намагається осягнути душевний стан Боголюдини, якій судилася важка місія – врятувати людство.

Це можливо лише у тому випадку, коли кожна людина відважно й неухильно йти-ме своїм шляхом, тим, який їй призначив Бог. «У Господа-Бога безліч шляхів – / для кожного з нас. / І всякий мусить пройти / тільки одним-єдиним: / своїм. / Нікого немає попереду, / нікого немає позаду. / Сміливо ступай по небу, – / вже крізь тебе просвічує сонце, / а хмари пливуть під ногами / і ночують в тобі». В цій поезії сконцентровано дві вагомі думки щодо Божого провидіння. Шляхи Господні є розмаїтими, вони подекуди зовсім незбагненні для людини, але в них є свої призначення й ціль. В поемі І.Франка «Страшний суд» ця ідея виражена в дещо іронічно-насмішкуватому зверненні Бога до ліричного героя: «Все добро і зло, що в світі / Сіяв ти і досі сієш, – / Все те був мій план, якого / Ти ні в зуб не розумієш» [6, с.175]. Пригадаймо, що дистанція між Богом і людиною – «невідність дій Бога до людських моральних уявлень» (С.Аверінцев) – стає особливо підкресленою в ісламі. За В.Кордуном, необхідно мужньо йти обраним шляхом, незважаючи на важке торування незнаної дороги, на відсутність дороговказів, на самотність. І тоді людина здійснить незвичайне, вона «підє по небу». Адже з'явиться Божа підтримка та благословення. Те, без чого оцього шляху не пройти до кінця, і що, врешті-решт, є доконечною потребою людини.

Радісне передчуття з приводу недалекого приходу Месії струменить в поезії «Бджола в бороді Івана Хрестителя». Вона сповнена, можна сказати, язичницькою радістю весняного відновлення життя, його розкішного буяння. Іван Хреститель в українській духовній традиції пов'язувався з культом Купали. Та оце «цвітіння садів», «розпашілий медовий дух» є свідченням не магічної еманції природи, а символічною вістю близької появи Ісуса Христа.

У своєму духовному становленні ліричний суб'єкт не міг оминати питання теодицеї: узгодження ідеї всеохопної Божественної любові, блага й розуму із наявністю в світі безпричинної жорстокості, кричущої несправедливості, відсутності милосердя. В поемі «Плач по землі Поліський» це питання несподівано для самого автора, про що він осо-

бисто каже, проривається всередині твору. Ліричний суб'єкт міркує: «Як же це так могло статися, / що ті, хто за добрячий диявольський куш / і такі ж нагороди несправедні / ...співали пісні величальні будівництву ЧАЕС, / а після вибуху на четвертому блоці / за-таврували це все й прокляли, / знов-таки не без вигоди...» В осмисленні усіх отих подій рефреном повторюється: «Дивні діла твої, Господи». Але в ідейній площині всього твору вибух на Чорнобильській атомній станції стає зрозумілим в контексті Одкровення Святого Івана Богослова, уривок з якого автор подає на початку поеми: «Упав, упав Вавилон, / город великий, / бо лютим вином розпусти своєї / напоїв він усі народи!». Жажлива подія у 1986 р. була виявом Господньої кари людей за їхні гріхи.

Бог у збірці «Зимовий стук дятла» добрий, люблячий та милосердний. Але у той же час Він є суворим і караючим. Він послав Свого Сина в світ задля спасіння людства. Той пройшов важкий Хресний хід і був розп'ятий на Голгофі. Друга поява Ісуса Христа буде знаменувати Суд над усіма людьми. Кожен згідно зі своїх вчинків отримає або вічне блаженство у раю, або вічні муки у пеклі. У «Псалмі Господнього меча» автор застерігає: «Бог нас не пощадить, – / Бог занурить нас в болісне світло, / вже заради цих слів він поклав свою руку / на руків'я меча».

Ліричний герой звертається до Бога із проханням бути милосердним, помилувати усіх скорботних та невтішних. Тих, котрі перебувають у властивій для християнина сердечній тузі. У самого героя серце крається за долю людей. Він промовляє від імені усіх страждених й безутішних: «Усели в наші душі піднесення й мир, – / і піднесення й мир запанують довкола!» Все залежить насамперед від самої людини, що, врешті-решт, розуміє герой: «Бог стоїть за дверима у кожного з нас. / Він стукає кожному й кличе: / Прокидайтеся всі і зі смерті, й зі сну, / прокидайтеся всі і виходьте / на моє небесне весілля з довгокрилим Єрусалимом». Образ «небесного весілля» з Новим Єрусалимом має велике значення у біблійній традиції. Про Новий Єрусалим говорить св. Іван Богослов наприкінці свого «Об'явлення». Це райське місто, де житимуть праведники після Страшного суду. Ті, хто за життя єдналися з Богом в акті віри та любові. Наслідком цієї відданості за життя стане вічне перебування в Новому Єрусалимі; місті, котре «не має потреби ні в сонці, ні в місяці, щоб у ньому світили, – слава бо Божа його освітила» («Об'явлення св. Івана Богослова 21»).

Бог незримо приходять до людини, елімінує Свою божественність в певному моменті її буття. Відтак цей момент стає незвичним та потаємним, сповненим буттєвої сили й краси. В «І-сполучниковому псалмі» автор представляє низку таких моментів: «обличчя матері, схилене над новонародженим», «місяць над морем із сяйливою стежкою», «чоло зведене у молитві до неба», «дві сльозини, що, як відчай, збігають по щоці», «полохливий племінчик над свічкою у складених на грудях руках», «ранній політ душі над ще не списаною сторінкою Біблії». Іноді ім'я Бога не називається, але ліричний суб'єкт відчуває всюдисущу присутність Того, хто тримає у своїх долонях «всю минувшину і будучність народів».

В одному з псалмів ліричний герой бачить себе у різноманітних життєвих формах: беззахисних та самотніх; не реалізованих в своєму буттєвому призначенні; таких що стрімко втрачають життєві сили, що переходять у небуття. Серед них «зернина, яка запала межі світами», «хмара, яка заблукала між скелями / і дощем зійшла на каміння», «листок, що, не встигнувши впасти додола, / вже дірчавіє у польоті і стає геть невидимим». Всі ці форми промовляють: «це я, це я, Господи!» Таке образне рішення може інтерпретуватися у двох ракурсах. З одного боку воно свідчить про тотальну приналежність усіх форм буття до Бога. А з іншого – виявляє глибинну й гостру потребу в захисті

й опії Господа того буття, що втратило себе, що відходить у небуття. Адже «туман Господній» здатний вмиротворити усіх.

У збірці проглядається біблійна концепція абсолютного Бога, котрий сповіщає про себе через Слово. В даному випадку через сакральне поетичне Слово. Автор є медіатором Божественних задумів (в поезії таке переконання існувало від давніх язичницьких часів, з епохи Гомера), яких, щоправда, уповні збагнути не може. Ліричний суб'єкт запитує себе: «О, як хотів би я знати, / що означають ці слова, / які я тепер промовляю?» В його творчому монолозі найбільш значущими виявляються образи мовчання та тиші: «Підвів мене Господь-Бог / до великої тиші / й спитав: / що ти можеш / на ній написати? / Я сказав, що хотів би / написати по цій ось тиші / іще таку тишу, / заради вслухання в яку / слід було неминуче / створити цей світ. / Мовчуще / стояла між нами / смолиста поліська ніч – / безмежна і безгомінна». Експресивність цих, здавалось би, маловиразних образів є, насправді, високою. Вони передають стан осягнення світу і себе самого в глибинному духовному спогляданні; відтворюють захоплення прекрасним світом природи, що постав з Божої волі; зрештою, свідчать про інтенсивну й вдумливу духовну працю ліричного суб'єкта.

Пронизані сакрумом мовчання та тиша дають змогу відчуті присутність невидимого Бога. Діалог з Ним стає можливий завдяки безмовності й спокою. Більш того, Божественне найкраще осягається саме завдяки тиші. На питання: «Що справді істинне?», – поет відповідає риторичним питанням: «А можливо, що паузи поміж словами». Саме в паузах постає глибока істина буття, якраз в них проглядає незбагненна Божественна сутність. В процесі творчості ліричний суб'єкт наближається до Бога, робить спробу осягнути Його задуми. З іншого боку, творчість суб'єкта – це вияв Божественної волі. Так себе оприявлює Бог, таким способом Він натякає людині про свої наміри. Тобто поетична творчість стає актом обопільного спілкування людини та Бога. Це спілкування, як виявляється, можливе не тільки в просторі «Святого Письма», а й у безмежжі поезії. Воно глибоко інтимне, часто здійснюється експресивною мовою. Бог вимагає від людини цілковитої зреченості та самопосвяти в творчості, а натомість дає чаруючі, відрадні, просвітлені миті одкровення й радості. Що й отримує ліричний суб'єкт збірки.

У «Зимовому стукоті дятла» можна виокремити певні знакові епізоди сакральної історії, котрі віддзеркалились у Біблії або так чи інакше трансформувались у релігійній традиції. Такою першою подією є, за С.Аверинцевим, «початковий момент історії Божого втілення в людину, тобто земного життя Ісуса Христа» – Благовіщення. Автор не показує з'яву архангела Гавриїла, котрий сповіщає діві Марії волю Господа: у неї народиться син Ісус, який буде Месією. Смиренна, повна згоди відповідь Марії стає миттю непорочного зачаття [див.: 1, с.52]. В поезії під назвою «Благовіст» провісником цієї події стає природа. «Води скресають», «верболіз розквітає», «качки летять додому й збентежено кричать». Все сповнене відчуття урочистої та грандіозної Події. Всі жінки й дівчата з надією і острахом чекають появу небесного вісника. «І припустився раптом / великий-величезний дощ, – / з рясними краплями весни / на землю падають прозорі крапельни / давно забутих слів / давньої / забутої розмови». Образ «дощу», що має виразні міфологічні асоціації, автор використовує як знак Благовіщення, як символ непорочного зачаття. «Дощ» конотує мотив запліднення Землі небесним Дощем. Такий праязичницький ракурс начебто цілковито несумісний з християнським світоглядом. Та з іншого боку, саме образ «дощу» допомагає вишукано й експресивно передати цю незбагненну для профанної (так само й для дохристиянської) свідомості Подію, що в церковній традиції набула значення догмату. Інакше кажучи, язичницька образність перетвори-

лася в «горнилі» біблійного світогляду й стала досить вдало відтворювати сакральні епізоди християнської Історії.

В поезії передано ще один важливий момент християнського світобачення. Новозавітний час – лінійний за своєю суттю. Розп'яття Христа стало відправною точкою нового часового відліку, завершення якого відбудеться з настанням Страшного суду. Та в часі тривання окремого людського життя певні події Нового Завіту сприймаються як священна історія, що повторюється щорічно. Варто зауважити, що сприйняття цієї історії йде у презенсному часі одного періоду і не передбачає її повторення в іншому. В одному з псалмів В.Кордун розповідає про Марію, котра з Дитинчам мандрує до Єгипту й додає: «Хоч би скільки разів це за тисячі літ повторилося, / їм завжди світить тільки незвідана путь». Повторення є постійним нагадуванням людині про найголовніші етапи життя Месії: народження, проповідування ідеї любові та милосердя, хресної дороги, розп'яття, воскресіння. Циклічність певним чином втягує людину в переживання священних подій, змушує жити ними кожного року. Так, як це роблять у вірші В.Кордуна жінки та дівчата, котрі чекають на небесного вісника... і падають «крапельни забутої розмови».

Другою знаковою подією є Різдво. У «Різдвяному псалмі» бринить всезагальна радість з нагоди народження Сина Божого та поклоніння Йому: «Зашуміли народи, як сиві правічні ліси: / Пломенистий вітер їх усіх сколихнув – / і попадали ницьма, / і в радості встали, і співали на всі голоси дивне диво». Спів народів тричі лунає в тексті. За Біблією Новонародженому поклонилися мудреці зі Сходу та віфлеємські пастухи. Сам спів поданий курсивом – так позначається його важливість. У співі народи складають своєму народженому Заступнику та Спасителю дари власної душі: вірність, щирість, простоту, витривалість, непохитність, праведність, правду, щедрість, радість та чистоту. Загалом – все своє життя й всю свою смерть. Дисонансом до загального радісного тону звучить оповідь про підступне Іродове знищення усіх малих дітей у Віфлеємі та його околицях. Цей кривавий епізод є початковою ланкою важкої Хресної дороги Ісуса. Та перемагає інше відчуття, а саме – передчуття «багатих зажинків» в майбутньому. Цікава така деталь: «На Різдво на соломі знайшовся Син Божий, / і відтоді солома – лише золотиста». Це не стільки прекрасна художня метафора (поетичний засіб), скільки реальне й наочне свідчення божественності Новонародженого, котра поширюється навколо Нього. Митрополит Іларіон зазначає: «Христос народився на сні, – і цим ушанував його, тому воно на Різдво так шанується всіма» [3; с.273].

Зовсім інша настроєвість панує у відтворенні поліського Різдва. Полісся є територіально-духовним центром землі В.Кордуна; це, як сказав би М.Москаленко, поетове осереддя та «ойкумена». Воно вимирає, що передається лаконічною антитезою: «дедалі меншає хат – і чим раз більшає неба». Безвідрадність дня, котрий, навпаки, мав би приносити радість та сподівання, передається образом самотньої бабусі, яка малює медові хрестики над сумними очима худоби й сідає до Різдвяної Вечері наодинці зі своєю свічею. За стіною тяжко зітхає худоба, адже й цього Святвечора в яслах нічого не сталося. Вірш завершується такими рядками: «Знову десь обійшли стороною / бездольне Полісся / Дух Святий і Діва Марія». Автор не виявляє своєї присутності в тексті, але сама оповідна форма виражає його душевний біль та щем.

Після третьої куті настає Йордан або Водохреща. Це свято називають також Богоявленням Господнім. В «Псалмі на Йордань» Бог освятив воду й пустив її, живу та тремливу, річкую. Свячена Йордан-ріка – «ширша за історію», «глибша за правду праведних», «вірніша за мисль апостола» та «блакитніша за покаяння смертної миті» – опиняється в кожного на вустах по краплиночці. А над усіма водами лунає голос Божий: «Всі

сьогодні – спасенні!» Освяченням у воді Йордану люди долучаються до сакрального світу, отримують цього дня Господню милість.

Наступним знаковою подією є три смертні дні Ісуса. Автор «Псалму трьох смертних Господніх днів» розмірковує над останніми хвилинами земного життя Месії – Богочоловіка, котрий вмщував в собі всю повноту Божественної та всю конкретність людської природи. Автор міркує, власне, з приводу людськості та Божественності Ісуса Христа: «Заціпеніння від горя, крейдяний відчай / і якийсь невідомий, незнаний вітер / за цей час проросли крізь Тебе / й розцвіли над нами прапервісним Словом». Ліричний суб'єкт звертається від імені всіх людей, всієї живої та мертвої природи до Господа з проханням помилувати. В контексті означеної теми – за безжалісне та жорстоке вбивство Месії, що прийшов врятувати людство. Суб'єкт відчуває Божественну природу Ісуса, та ще не здатний саме в цей час збагнути увесь сенс Господнього провидіння: «Я питаю у Божого Сина, – / чи усе саме так і призначено? – / Та Господь мені не відкаже зовсім нічого – / і нічого не відповість».

Відповідь дасть дальша подія Великої історії – Вознесіння, що сталося через сорок днів після воскресіння Ісуса Христа. Останнє, що Він зробив перед відходом у божественну сферу буття, звернувся до своїх учнів зі словами: «Так написано є, і так потрібно було постраждати Христові, і воскреснути з мертвих дня третього, і щоб у Ймення Його проповідувалось покаяння, і прощення гріхів між народів усіх, від Єрусалиму почавши» («Євангелія від Св. Івана»). Після того Христос благословив своїх учнів й вознісся на небо. Господня воля не була належним чином сприйнята людством. Це засвідчує ліричний суб'єкт від імені людського «ми»: «шелестить собі мова. / покірлива віддиху і нескорена в змісті, / а збагнути проказане нікому». На це потрібний час, бажання та сильна віра. Але не все так безнадійно: «Нас тепер тільки двоє у цьому слові, / тільки двоє нас у чийсь нетутешній мислі, / як в хисткому притулку ковчега». Вознесіння Месії у небо викликає страшну порожнечу в душі ліричного суб'єкта. Той, хто прийшов оповістити людям волю Божу й дати милосердя та любов, відходить. Без Учителя важче, самому йти «гернистою» дорогою значно тяжче. Але нікуди від не дінешся від цієї дороги, що йде крізь усі часи: «Не лети, я прошу, не лети, / ще зі мною побудь тільки мить, – / тільки вік, / тільки ще одне тисячоліття – / Вознесіння непроминальне».

Як Останній суд Божий інтерпретує автор збірки вже згадувану аварію на чорнобильській атомній станції. Радиоактивний розпад, зумовлений слабкою ядерною взаємодією, приніс смерть, понизив генофонд людини, зробив великі простори землі «зараженими» радіацією, непридатними для проживання сотні років. Цю найбільшу техногенну катастрофу людства автор розглядає в ракурсі біблійного мислення. Відтак вона стає помстою Бога за людські гріхи, перетворюється на страшний Апокаліпсис: «тут людство скінчилося, змішалися із пилюгою народи, / в радіаційному розпаді змішалися мертві, / живі й ненароджені, / і це вже не люди, – а тільки рухомий пісок». Незмірне жахіття цієї події таке, що навіть «Сам Бог підступити боїться до того рогатого саява, / що гостро сичить над пекельним проваллям часу». Полісся знищено; люди залишають свій обжитий та любий світ й відходять «в нікуди»; в ковчезі порятунку, що прибився до берега Прип'яті, порожньо; «в диму волохатому виповзло із розколин лускате пекло»; «археоптерикс кричить серед ночі про вічну пам'ять». Та в розвитку цієї катастрофічної, моторошної та жахної теми виринає інший мотив: у небі гряде новий Чорнобиль. Наприкінці поеми ліричний суб'єкт усвідомлює жорстку та справедливу логіку Божого задуму: «Першими / з-поміж усіх народів / ми вступили / в епоху Страшного Суду. / Пролітаючи над Чорнобилем, / винозорий янгол / підніс до вуст / свою задумливу сурму / й заціпенів від жаху. / Не зволікай же, / надхмарний янголе, / просурми нарешті: / ми вже готові / за

тобою злетіти / над вись!» Отож чорнобильський вибух та його подальше відлуння – все це набуває ознак національної есхатології. Представляє, фактично, кінцеву долю українського народу: страждання, Страшний Суд і відхід в небеса, до Раю. У «Псалмі, солонішим за сіль» ліричний суб'єкт звертається до Бога від імені себе та свого народу: «Господи, я – у молитві, мій народ – у молитві, Боже: / як же глибоко ми під словами довіри, / як же високо – десь аж над смертю!» Та просить: «Як відродиться нова земля – / відроди тоді й нас – / і навіки спаси, і помилуй». Власне Страшний Суд в Чорнобилі й став першим кроком Бога до оцього відродження й помилування. А що воно станеться цілковито й остаточно, про це свідчить останній вірш збірки – «Псалом із білого шовку». Він сповнений радості перебування під Господнім світлом (асоціативно виникає образ Нового Єрусалиму), щастя вічного існування в Божій любові та благодаті.

В чому специфіка теологічної поезії Віктора Кордуна? Цю проблему можна окреслювати в різних ракурсах зіставлення. Вона не така емоційно проривна, поет не оперує в таких масштабах біблійною традицією як це вчиняє Григорій Сковорода у збірці «Сад божественних пісень». В.Кордун не ставить так гостро й палко проблему теодицеї, як це робить Тарас Шевченко. Не використовує, подібно до Пантелеймона Куліша, цитати зі Старого та Нового Завітів як зачини, аби з більшою гостротою та різкістю бичувати духовні пороки та вади своїх сучасників. Не схожий В.Кордун і на Івана Франка, в поезії котрого ліричний суб'єкт виявляє скомпліковану віру, котра поєднувала світоглядні елементи християнства та буддизму. Оповідний тон автора «Зимового стуку дятла» не такий крижаний, безжалісний та макабричний як тон Тодося Осьмачки в збірці «Круча». Не творить він духовно-поетичних insight'ів на основі знакових слів та висловлювань з біблійного тексту. А до такої практики розробки канонічного Слова вдається Богдан-Ігор Антонич у «Великій гармонії». Поезія В.Кордуна не є настільки концентрованою, «зав'язаною» на постаті ліричного суб'єкта як релігійна поезія Василя Герасим'юка. Співставлення можна продовжувати, позначаючи таким чином несхожість, індивідуальність автора збірки «Зимовий стук дятла». Але можна з'ясувати специфіку поезії В.Кордуна як окремого явища за самими текстами збірки.

Віктор Кордун запропонував *живе Слово* про Бога – особистісне, інтимне, сповідальне, віддане, гаряче. Це Слово, проникнуте широким розумінням Божественної сутності, Його волі та провидіння. В.Кордун продовжив отой досвід індивідуального Боговідчуття та Богомислення, який так живо проявився у «Сповіді» Св. Августина. Він представив складний шлях ставання душі у Богові. В межах однієї поетичної збірки духовно пережив й осягнув основні віхи Великої історії Нового Завіту. Його релігійна поезія яскраво передає дух біблійного першочасу та показує, як цим духом проймається та наснажується вже наш час. Не виходячи поза межі новозавітних сакральних інтенцій, поет створює індивідуальний, сказати б, апокрифічний текст. Такий, який «має всі шанси» стати канонічним. Його псалми – це не переклад чи переспів Давидових, а співтворення, продовження тієї лінії поетичного відчуття й розуміння Бога, що виникла в VII–II ст. до народження Христа.

Збірка «Зимовий стук дятла» пропонує поезію розколення навколишнього світу, причому в його минулій, сучасній та майбутній іпостасях. В цьому розколенні проглядає Божественна вісь світу; Те, що лежить в його основі. Автор пропонує нове міметичне письмо з відповідним розщепленням знаку, з активним використанням абстрагованої образності. Він відходить від техніки унаочненої конкретності образу, характерної для Старого та Нового Завітів, й прямує до абстрактно-метафізичного знакового моделювання, по-своєму промовистого й виразного. Відтак в його поезії з'являються розгорнені образи на кшталт вже згаданого: «і надщільність така, що у всьому – вже все – / і нічо-168

го-нічного – у зовсім нічому». Або: «не спіткнувся углиб ще синішого». Сакральні події двотисячолітньої давності постають у модерній поетичній формі, тотожній менталітету людини ХХ ст. Таким чином вони стають більш адекватними та зрозумілими для неї. Образно кажучи, Божественне Слово набуває найбільш сприйнятливою для даного часу тембру.

Ліричний суб'єкт поезії В.Кордуна відчуває в сучасному світі присутність трансцендентного Бога. Сам суб'єкт має широкий духовний обрій. Його монологи до Бога – це монологи спостережливої та глибокої душі, що далеко прозирає в часі та просторі. В осмисленні біблійних подій він робить власну інтерпретацію, здійснює своє нюансування. До своєї сакральної символіки часто не дає роз'яснень, даючи змогу реципієнту самому збагнути її. Боговідчуття та Богомислення ліричного суб'єкта пов'язується з генетичною пам'яттю етносу. В ракурсі грядущого національного буття він піднімається до вражаючих профетичних візій. Авторіві збірки «Зимовий стук дятла» більш вдаються трагічні, пройняті духовним первнем, теми, аніж нейтральні, суто естетичні (наприклад, пейзажі). Його поетичний дар неначе є проявом Божої волі, котра таким чином оприявлює себе в Слові.

На епічній свідомості поета В.Кордуна так чи інакше наголошували всі дослідники його творчості. Епічність тут виявляється в доволі докладній та обширній, як на поезію, оповідній формі; у стриманій (мінорній) тональності більшості віршів; зрештою, у «високому спокою та рівновазі» (М.Москаленко) ліричного суб'єкта. Епічний стиль В.Кордуна, при всій його широті, є афористично стислим та експресивним. Епічність тут певним чином виражає аскетичний дух теїстичної релігії.

Для свого сакрального монологу автор підбирає чи не найбільш адекватну поетичну форму – вільний вірш. Верлібр В.Кордуна стає неначе продовженням традиції ритмізованої прози релігійних псалмів. Ця форма оптимально, у всіх нюансах його тривання, передає внутрішній монолог ліричного суб'єкта. Вона наближається до розмовної мови, робить вірш більш природнім, ширим та інтимним. З іншого боку верлібр задає свій особливий ритм, дає змогу робити специфічні акценти в рядковій синтагмі. Поет нерідко використовує рефрени, які або позначають лей-мотив, або наголошують на чомусь особливому чи важливому в тексті.

Загалом теологічна поезія у збірці «Зимовий стук дятла» естетично вивершена та цікава. Вона високо здіймається гарним та величним духовним храмом серед інших будівель збірки. Це храм, в якому В.Кордун відчував Бога, розумів Його волю, де на поета в творчому акті сходило Господне одкровення й благо. Храм, який Віктор Кордун залишив по собі...

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. – Київ, 2004.
2. Кордун В. Зимовий стук дятла. – Київ, 1999.
3. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – Київ, 1994.
4. Москаленко М. Віктор Кордун: від «Хрещатої вісі» до «Білих псалмів» // В.Кордун. Зимовий стук дятла. – Київ, 1999. – С.120–123.
5. Стус В. [Про поезію Віктора Кордуна] // В.Стус. Твори: В 4т., 6кн. – Львів: Просвіта, 1994. – Т.4. – С.361–368.
6. Франко І. Зібрання творів: У 50т. – Київ, 1976. – Т.3.